

zwerfruimte

zwerfruimte

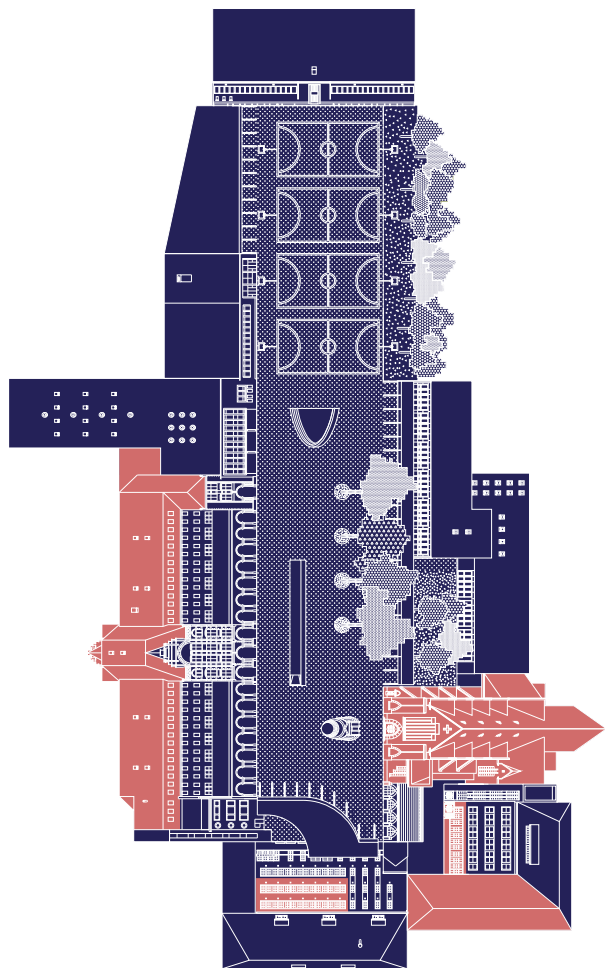
over on(der)benutting van ruimte

Dit vlugschrift is opgemaakt door RE-ST (Antwerpen, BE) als start van het onderzoek naar 'Zwerfruimte' onder het 'BWMSTR Label 015' toegekend door het Team Vlaams Bouwmeester.

22 december 2017

Inhoud

	Aanhef	7
<i>I</i>	Zwerfruimte gedefinieerd	11
<i>II</i>	Elf memo's	19
<i>III</i>	Overmaat schaadt	45
	Colofon	49

Grafische weergave van de overmaat in het schoolgebouw van het Klein Seminarie te Hoogstraten. Op basis van het gebruik van de ruimtes werd gedetecteerd waar er zich zwerfruimte manifesteert. RE-ST, 2017.

Sinds de opstart verbindt RE-ST onderzoek met architectuurproductie. Zo was het onderzoek naar de winst van het niet-bouwen (zie ook het vlugschrift ‘pleidooi voor het niet-bouwen’⁽¹⁾) een eerste zoektocht naar een bewuste weerstand tegen het bouwen, en tevens inspiratie voor meerdere ontwerpprocessen van lopende architectuurprojecten. Het onderzoek kende een boeiende output met het benoemen van meerdere tactieken om ruimtelijke behoeften op te lossen binnen bestaand patrimonium. Deze kunnen breed gehanteerd worden bij het activeren van bestaande ruimte. Misschien meer nog was het onderzoek een voorbode voor een intense interesse in het ontbouwen van Vlaanderen.

Tussen de veelheid aan bebouwing in Vlaanderen, wordt er te weinig beseft welke ruimte we al allemaal ter beschikking hebben. Bepaalde bebouwing lijkt daardoor buiten het systeem te vallen. Driekwart van ons stoort zich aan zwerfafval. Maar zijn we ons ook zo bewust van de ‘zwerfruimte’ die alomtegenwoordig is in Vlaanderen? Zwerfruimte is gebouwde en onbebouwde ruimte die op verschillende schalen overal en nergens aanwezig is, en die zwerft tussen (her)bestemming of teruggave aan de natuur. Ruimte die we met z’n allen gecreëerd hebben, maar waarvan we ons nu niet altijd meer bewust zijn dat

“Wat we niet hebben, hebben we niet. En wat we hebben, moeten we koesteren”

Thomas Rau, ondernemer, architect, innovator, inspirator en visionair

we ze hebben. Het is het werken op dit bewustzijn dat een belangrijke inzet is van dit onderzoek. Mogelijk kan het ook een interessante rol innemen in ons Europese streven naar klimaatneutraliteit tegen 2050. Het verder innemen van open ruimte is daarbij nefast, en ondermijnt deze nobele doelstelling.

De noodzaak aan het ruimtelijk opruimen van Vlaanderen dringt zich dus op. Stilaan is er een groeiend besef dat de huidige ruimteconsumptie onhoudbaar is en onze houding niet toekomstbestendig. In dat opzicht wordt het omgaan met het bestaande ruimtebeslag steeds belangrijker. Momenteel hebben we een te beperkte blik op hoe we ruimte kunnen gebruiken, waardoor het aanbod aan zwerfruimte alleen maar toeneemt. Toch zal de oplossing net grotendeels liggen in het herorganiseren en het efficiënter benutten van datgene wat er al is.

Na het uitschrijven van een definitie van zwerfruimte, worden hierna in elf memo's enkele eigenschappen en eigenheden van zwerfruimte verduidelijkt. Deze kunnen alvast een licht werpen op het detecteren van zwerfruimte en de potenties van het omgaan met ruimtelijk afval. De strijd tegen oneindige ruimtelijke groei dient vandaag nog ingezet te worden. Door te bekijken of we niet meer kunnen doen met minder ruimte, kunnen we ruimtelijke winsten genereren. Dit als 'een' bijdrage om het ruimtebeslag weer in balans te brengen.

I.

Zwerfruimte
gedefinieerd

⁽¹⁾ zie ook de studie 'leegstand en herbestemming – inventariserend onderzoek naar beleid en maatregelen' opgemaakt door Sterkens, Dr. Coppens en Dr. Van Acker in opdracht van Kenniscentrum Vlaamse Steden.

We ontdekken in het bestaande ruimtebeslag veel overmaat. Bebouwde of onbebouwde ruimte die niet, nauwelijks of te weinig gebruikt wordt. Ruimte die zwerft tussen onbestemd én bestemd, zichtbaar én onzichtbaar. Ruimte die bewust én onbewust wordt gecreëerd. Wij noemen dit ruimtelijk afval.

Leegstand is een vorm van ruimtelijk afval, waarbij een ruimte volledig ongebruikt is. Reden voor de leegstand kan gaan van frictieleegstand, structurele leegstand, tijdelijke leegstand, periodieke leegstand, en verdoken leegstand.⁽¹⁾ Doordat de ruimte volledig ongebruikt is, is men zich meestal bewust van deze leegstand, of wordt men zich er bewust van na verloop van tijd. Een gevolg van het bewustzijn van dit type ruimtelijk afval, is dat er verschillende instrumenten bestaan om leegstand te inventariseren. Zo bestaan er diverse beleidsmaatregelen die de eigenaar aanmoedigen om ongebruikte ruimte terug te activeren, al dan niet na noodzakelijke investeringen.

Zwerfruimte daarentegen, is ruimtelijk afval dat ondergebruikt is. Ze gaat schuil achter een bestemming die ontoereikend is om de ruimte volledig te benutten, bv. omdat de oorspronkelijke ruimtebehoefte gewijzigd is. Er is een tekort aan gebruik, de ruimte zwerft tussen 'bestemming' en 'onbestemming'. Deze onderbenutting is moeilijker te detecteren dan ruimte die volledig niet wordt benut. Vaak is men zich dan ook minder of zelfs helemaal niet bewust van het ondergebruik van de ruimte. Hierdoor bestaan er momenteel nauwelijks maatregelen om zwerfruimte terug te detecteren en te activeren.

Zwerfruimte ontstaat wanneer het gebruik van een ruimte in oppervlakte en/of in tijd niet voldoende is. We onderscheiden dan ook ruimtelijk en periodiek ondergebruik.

Ruimtelijk ondergebruik wordt gekenmerkt door onefficiënt gebruik van oppervlakte: de ruimte is groter dan de ruimtelijke behoefte waardoor een bepaalde hoeveelheid niet wordt benut, bv. industriegebouwen met een magazijn dat voor de helft leeg staat, of woningen met veel meer slaapkamers dan er bewoners zijn. Er is te veel oppervlakte ter beschikking, die concreet kan worden gemeten in een aantal vierkante meters.

Periodiek ondergebruik wordt gekenmerkt door onefficiënt gebruik doorheen de tijd: een ruimte wordt binnen een bepaald tijdsbestek niet gebruikt. We denken hier bijvoorbeeld aan klaslokalen die gedurende een periode (avonden, weekends, vakanties) niet benut worden of parkeerplaatsen die enkel tijdens evenementen worden ingezet, maar op andere momenten leeg staan. Dit kan worden gemeten in een bepaalde tijdseenheid. Er is eveneens overlap van beide categorieën mogelijk: bepaalde ruimtes zijn af en toe volledig in gebruik, maar op een ander tijdstip niet of nauwelijks. Hier is sprake van periodiek ruimtelijk ondergebruik.

Zwerfruimte kan zich op verschillende schaalniveau's manifesteren, gaande van een kamer die onderbenut blijft tot regio's die efficiënter verdicht kunnen worden. Om deze verscheidenheid aan niveau's aan te duiden, zullen we in 2018 onderbenutting in kaart brengen op schaal van zowel een regio, een wijk, een site als een gebouw.

Deze foto werd
genomen in de souks
van Marrakesh en laat
een verkoper in oud
ijzer zien, die voor
zijn overvolle winkel
staat. Het is een
metaforisch beeld
voor de handeling
van opruimen
als attitude, als
noodzaak. De bezems
staan in elk geval al
klaar.

Marrakesh, 2009.

II.

Elf memo's

Voorafgaand aan breder en dieper onderzoek, beschrijven we hier alvast elf memo's die een eerste leidraad zullen vormen doorheen het onderzoek naar onderbenutting. Ze zijn ontstaan vanuit enkele korte onderzoeken en ervaringen, maar zeker ook vanuit een buikgevoel. Als memo's kunnen ze hopelijk richting geven, maar zijn ze wellicht ook soms te kort door de bocht. Het geeft zeker aan waar de werkpunten zitten en welke pistes we willen openbreken. Na het onderzoek dat we het komende jaar voeren, zullen deze memo's bevestigd, aangevuld of herschreven worden. We mikken hiermee op een concrete handleiding voor een ruimtelijk diët, waarmee we de voorzet willen geven om van enkele verbeteringen in de marge naar een heuse paradigmaverschuiving over te gaan.

#1. HET IS SCHIJNBAAR NIET NODIG OM ZUINIG TE ZIJN

Onze huidige ruimteconsumptie is onhoudbaar. Elke dag wordt in Vlaanderen nog steeds circa 6ha open ruimte ingenomen door functies die minstens een gedeeltelijke verharding teweeg brengen. Binnen deze aanhoudend groeiende voorraad ruimte stapelt ook de overmaat onzichtbaar op tot een ruimtelijke afvalberg. Het is nog steeds niet duidelijk dat we niet oneindig ruimte kunnen blijven produceren. Toch doen we het voorlopig zonder veel remmen. Misschien consumeren we wel verder om het te vergeten? Het kost duidelijk moeite om in te zien dat we vandaag reeds uit balans zijn, en daarom blijven we rustig testen hoe ver we kunnen gaan. Niet ver meer dus. Het uitbreiden van het gebouwd patrimonium heeft immers al grenzen overschreden op zowel financieel, ruimtelijk en ecologisch vlak. Hoe kunnen we volharden in de betonstop – of beter grondstop? Hoe geraken we af van onze gulzige ruimteverorbering? Het is een start dat Vlaanderen een beleid nastreeft om huidige én toekomstige ruimtelijke behoeftes te beantwoorden zonder bijkomende grondinname. Een werk van minstens één generatie, wellicht twee. Het is noodzakelijk om onze bouwcultuur drastisch te wijzigen, en toe te werken naar ruimteneutraal bouwen. Als we bebouwing toevoegen, zullen we elders moeten compenseren. Zuinig omspringen met ruimte is vandaag geen mogelijkheid meer, maar een noodzaak (geworden). Het gaat niet langer over de groei, maar over de bloei van datgene wat we al hebben. Als we in beeld krijgen hoeveel ruimtelijk afval we geproduceerd hebben, zijn we misschien bereid om ook ons gedrag aan te passen.

⁽¹⁾ Century 21 stelde vast in een onderzoek dat de gemiddelde woonoppervlakte van Belgische huiseigenaars 134m² is, en voor appartementen is dit 92m². In Nederland, Frankrijk en Engeland is de gemiddelde woonoppervlakte 75m².

#2. HET MOET NIET GOED ZIJN, ALS HET MAAR VEEL IS'

We verzamelen blijkbaar instinctief een reservevoorraad ruimte. Zo wordt 'ruim' wonen bestempeld als dé droom van een Belgisch gezin, en ligt de gemiddelde woonoppervlakte significant hoger dan in onze buurlanden.

⁽¹⁾ We kennen allerhande opgelegde minimumoppervlakten, maar geen maximumwaarden. We verkiezen kwantiteit boven kwaliteit. De grootzucht zit diepgeworteld en bijkomend organiseren we een zeer versnipperd bebouwd areaal. Luc Deleu vergelijkt de Vlaamse bouwtraditie met een vlakke tafel waarop alles mogelijk is. 'De dramatiek van het platte vlak' noemt hij het. Alles lijkt te kunnen, bij gebrek aan fysieke en blijkbaar ook mentale obstakels.

We beschikken bijgevolg nauwelijks over vaardigheden en methodieken voor evenwichtig ruimtegebruik. De verleiding om op veilig te spelen wint, en doet ons blijkbaar kiezen voor overmaat. Criteria om het gebruik in verhouding tot factoren als tijd en/of ruimte te beoordelen zijn niet altijd eenduidig vast te leggen. Er bestaan dan ook weinig onderzoeksgegevens om de begrippen 'efficiënt en onefficiënt ruimtegebruik' objectief te interpreteren. Toch is het cruciaal te detecteren waar en in welke mate zwerfruimte zich manifesteert. Parameters en methodieken om dit in kaart te brengen zijn meer dan welkom, willen we onze ruimtelijke obesitas terug in balans brengen. Dit evenwicht zal bereikt worden door enerzijds de ruimte die we hebben beter te benutten, en anderzijds de denkwijze bij het bouwen om te keren naar 'beter genoeg, dan te veel'.

#3. ZWERFRUIMTE, WEGGEGOOID GELD

We beschikken niet over maatregelen die vanuit het regionale of lokale beleid opgelegd worden aan het storten van zwerfruimte. De overheid gedooft en stimuleert het zelfs, door allerlei subsidies, bouwbonussen en onaangepaste gewestplannen. Eigenaars lijken er ‘ongestraft’ mee weg te komen. De vraag kan gesteld worden of het niet nodig is een overmaatbelasting op te leggen, die op basis van criteria bepaalt welke oppervlakte noodzakelijk is en gratis gebruikt kan worden, en overschrijdingen belast. Berusten in onze situatie betekent echter nu al dat we winsten, of minstens besparingen, mislopen. Herontdekken en activeren van zwerfruimte kan in eerste instantie bijkomende huurinkomsten genereren. Ook het optimaler benutten van de oppervlakte die voorhanden is, brengt meer winst met zich mee. In het besef dat eenzelfde activiteit voldoende heeft aan een kleinere ruimte, kan bespaard worden op energie- en onderhoudskosten. Zelfs de keuze om bepaald ruimtelijk afval op te geven door het te slopen, maakt het mogelijk winsten te genereren vanuit hergebruik van zowel de materialen als de gronden. We missen een grondige analyse van het gebruik van onze beschikbare ruimte. Er ontbreekt inzicht in de ernst van ons onefficiënt ruimtegebruik. Dit belet ons te denken vanuit het bestaande en de noodzaak aan extra nieuwbouw kritisch te bevragen. Slimme tactieken om oppervlaktes efficiënter te benutten zouden kunnen leiden tot besparingen op nieuwbouw. Grote ruimtelijke, maar ook economische en ecologische winsten laten we links liggen. Of rechts zoals u wilt.

#4. WIE BEPAALT, BETAALT (NIET?)

Verspilling van ruimte genereert zichtbare en onzichtbare gevolgen die niet, nauwelijks, of niet alleen in rekening worden gebracht bij diegene die zich er schuldig aan maakt. Het ondoordacht inplanten van woningen, bedrijven en wegen leidt o.a. tot bijkomende files, hoge energiekosten, CO₂-uitstoot, hoge kosten voor aanleg en onderhoud van het uitgebreide wegennet en bijhorende nutsleidingen. Ook de ecologische impact is steeds meer voelbaar: overstromingen door het groeiend aantal verhardingen, naderende uitputting van bepaalde grondstoffen, steeds verdere grondwatervervuiling, gebrek aan groen etc. In 2016 stond België opnieuw in de top 10 van de landen met een grootste gemiddelde ecologische voetafdruk, een triest resultaat dat volgens het 'Living Planet Report 2016' van het WWF mede te danken is aan onze manier van bouwen op (te) grote oppervlaktes.⁽¹⁾

We betalen momenteel collectief de prijs voor kwistig ruimtegebruik en verspilling van ruimte, terwijl we dit niet allemaal mee bepalen. Het belang om samen de verantwoordelijkheid op te nemen om het ruimtelijk opruimen in goede banen te leiden, wint daarom des te meer aan belang. Reeds in het vorige vlugschrift stelden we ons de vraag of er een maatschappelijk draagvlak kan ontstaan om deze kosten zichtbaar te maken én door te rekenen. Kan de overheid vanuit een voorbeeldfunctie enerzijds zelf hun patrimonium opruimen, en anderzijds ons verplichten om dit te doen?

⁽¹⁾ <https://nieuws.vtm.be/binnenland/212314-zo-groot-onze-ecologisch-voetafdruk>

#5. VERSNIPPERD EIGENAARSCHAP, GEDEELDE VERANTWOORDELIJKHEID

Zwerfruimte hebben we samen gecreëerd en we zitten er dus ook samen mee opgescheept. Aangezien het om onroerend goed gaat, is er ook telkens sprake van één of meerdere betrokken eigenaars. De oplossing voor het verspillen van ruimte, houdt bijna altijd in dat we het verder moeten zoeken dan de bestaande eigendomsgrenzen. Ons versnipperd eigenaarschap staat op dit moment vaak in de weg om het opruimen op grote schaal aan te pakken. Het private belang wordt nog al te vaak vooropgesteld.

Het is dan ook in de eerste plaats een kwestie van ons bewust te worden van het probleem en vanuit een collectief bewustzijn ook een collectief verantwoordelijkheidsgevoel op te wekken. Alleen dan kunnen we meerdere eigenaars op dezelfde golflengte brengen en overtuigen om eenzelfde visie na te leven waar iedereen baat bij heeft. De potentie van een aanpak op grotere schaal ligt veel hoger en is noodzakelijk om toe te werken naar ruimteneutraal bouwen. Oplossingen zullen alleen maar werken als we ons er ook samen achter zetten. Het aanwakken van een reflex om over de perceelsgrenzen heen na te denken over het beter inzetten van de beschikbare ruimte, is meer dan hoognodig.

#6. OVER ZIJ DIE (NIET) (WILLEN) WETEN (EN METEN)

Fysieke aspecten zoals structuur en context, als ook wetgeving, normeringen en eigendomsrechten, kunnen het onmogelijk maken een ruimte om te vormen voor een bepaald gebruik. Aan de andere kant kunnen individuele of collectieve gewoontes en tradities een mentale weerstand vormen tegen heractivering. Er zijn veel redenen op te geven om niet met ruimtelijk opruimen bezig te zijn, maar deze zijn altijd minder sterk dan de redenen om er wel mee bezig te *moeten* zijn.

We kunnen stellen dat er vier categorieën te onderscheiden zijn in types eigenaars van zwerfruimte:

- Zie die weten: zij die zich bewust zijn van een onderbenutte ruimte, maar er momenteel in berusten. Deze groep dient overtuigd te worden van de meerwaarde van het activeren van de zwerfruimte.
- Zij die willen weten: deze groep beseft de potentie van zwerfruimte, maar heeft geen weet van de omvang van de onderbenutting in tijd en/of ruimte. Het is een kwestie van hen te helpen de zwerfruimte in kaart te brengen en de potenties te verwezenlijken.
- Zij die niet weten: Een groep die zich niet bewust is van de zwerfruimte, en dus ook niet van de potenties die er mogelijk zijn.
- Zij die het niet willen weten: Wellicht de moeilijkste categorie van eigenaars, die niet open staat om het probleem in kaart te brengen, laat staan er iets aan te doen. Hierbij is het van belang om naast de mate van onderbenutting en de potenties, ook de winsten bij heractivering aan te halen.

#7. EERST ZIEN EN DAN GELOVEN...

De moeilijkheid om zwerfruimte te detecteren staat ongetwijfeld het collectief bewustwordingsproces in de weg. In sommige gevallen kan vanuit een buikgevoel worden aanvoeld dat we met zwerfruimte te maken hebben. We missen echter een instrumentarium dat dit gevoel in feiten vertaalt en zo kan doen winnen aan overtuigingskracht. Op korte termijn willen we dan ook mogelijkheden verkennen om zwerfruimte te detecteren en in kaart te brengen. Zowel visualisaties van de mate van onderbenutting, als bij uitbreiding van de mogelijke potenties van de ruimte, kunnen een aanzet geven tot het wegwerken van eerder genoemde weerstanden. Aan de hand van ontwerpend onderzoek, werksessies, casestudies etc. zullen we het veelzijdige begrip zwerfruimte verder definiëren, maar ook bekijken of er algemene parameters te bepalen zijn om de (graad van) onderbenutting vast te stellen: wat bepaalt of een ruimte ‘voldoende benut’ wordt? Aan de hand van de meetbare factoren tijd en oppervlakte, gekoppeld aan een variabele parameter die de bezettingsgraad aangeeft, kunnen we dit visueel vastleggen in grafieken, tabellen, kaarten, plannen etc. Deze visualisatie van zwerfruimte kan een ruimtescan genoemd worden; een concreet beeld dat de onderbenutting, en ook de mate waarin deze zich manifesteert in de ruimte, blootlegt. Hopelijk kan dit bewustzijn een aanzet zijn voor eigenaars om ruimte opnieuw te activeren. Het kan ook potentiële mede-eigenaars motiveren om oplossingen te durven zoeken op onbekend terrein.

#8. BETER VOORKOMEN DAN GENEZEN

RUIMTEAFVAL - AFVAL IN DE RUIMTE

Lange tijd heeft men gedacht dat afval dumpen in het heelal geen probleem was. Oude satellieten, afvalzakken van ruimtevaarders, resten van raketten na lancering etc. werden lustig achtergelaten. Uit het oog, uit het hart. Deze rondvliegende afvalberg vormt echter een steeds grotere bedreiging voor zowel werkende satellieten als astronauten. Een oplossing in de vorm van een 'kosmische vuilophaaldienst' is quasi onbetaalbaar. Voor preventie is het te laat: 'Zelfs als er vanaf nu geen enkel object de ruimte ingestuurd wordt, geeft onderzoek verontrustende resultaten. Er zullen meer en meer botstingen komen in de ruimte met als gevolg: meer ruimteafval.'

Misschien nog belangrijker dan het benoemen en het onderzoeken van zwerfruimte, is het opstellen van een preventiebeleid dat bijkomende ruimteverspilling en het modeloos bouwen tegengaat. Ruimteneutraal bouwen begint in de eerste plaats dan ook vanuit een weerstand tegen het bijkomend slukstorten van zwerfruimte. De reflectie of nieuwbouw wel echt noodzakelijk is, vormt de basis van elk ontwerpproces. Het niet-bouwen gaat het bouwen altijd vooraf. Doordachte analyse van wat er is, en kritisch onderzoek naar wat er moet zijn, kan aantonen dat de bijkomende noodzaak aan ruimte misschien al (deels of volledig) opgelost kan worden in wat er al gebouwd is. Dit vereist zowel vanuit de opdrachtgever, maar ook vanuit architecten en overheid een kritische houding tegenover het gevraagde programma en de noodzakelijke vierkante meters aan bebouwing. Een tweede ruimteneutrale reflex voert de analyse van de nieuwbouw door op verschillende schalen: Wordt bijkomende impact op mobiliteit vermeden door een correcte inplanting op site-, wijk- en stadsniveau? Wordt er efficiënt gestapeld, is er een bundeling van wonen en voorzieningen? Wat met de ruimte die overblijft? Hoeveel ruimte is er echt nodig? Hoe vaak en hoe intensief zal elke ruimte effectief gebruikt worden? Kunnen bepaalde ruimtes meervoudig gebruikt worden? Er kan ook rekening gehouden worden met toekomstige, niet te voorziene wijzigingen in de bestemming van het gebouw. Om deze reden is een ontwerp dat flexibiliteit toelaat in functie van wijzigende bestemmingen langer inzetbaar en daardoor duurzamer.

#9. DE OPLOSSING IS MEESTAL LOKAAL

Zwerfruimte is altijd context- en plaatsgebonden. Een oplossing kan en moet dan ook niet al te ver gezocht worden. Het doel van het in kaart brengen van zwerfruimte, is het uitlokken van (burger)initiatief op lokaal niveau. Het zichtbaar maken van de zwerfruimte om ze mogelijk daarna te kunnen delen. Hierbij wordt het belang duidelijk van het beschikbaar stellen van bepaalde kennis: via lezingen, workshops, een digitaal platform, tentoonstellingen etc. Stel: je hebt maandelijks een grote vergaderzaal nodig voor een buurtvergadering. Je kijkt op een app of website met de plaatselijke overmaatkkaart, en reserveert zo een schoollokaal dat enkel overdag gebruikt wordt, een zijkapel van de kerk, een kantine van de voetbalclub, een lokaal van de jeugdbeweging etc. Andersom kan je zelf een ruimte die je slechts in de week gebruikt, beschikbaar stellen op dit platform voor verhuur in de weekends.

De potentie van zwerfruimte zou veelal een oplossing kunnen krijgen met betere communicatie. We weten niet (altijd) dat er een overschot aan ruimte is. Het ontbreekt ons aan een platform waarop de informatie verzameld en ontsloten wordt, waardoor organisaties op hun beurt aangespoord worden om iets te ondernemen.

#10. ZWERFRUIMTE ALS ONTWERPOPGAVE

De inzet van het onderzoek is het opstellen van richtlijnen voor een ruimtelijk dieet, om het ideaalbeeld van een evenwichtig ruimtemetabolisme te bereiken. Het landschap vrijwaren van nieuwe bebouwing door het beter, slimmer en intensiever gebruik van onderbenutte ruimte. Op zoek naar ruimte die op voldoende momenten voldoende wordt gebruikt.

In de eerste plaats moet bepaald worden of de zwerfruimte het waard is ze te heractiveren, of dat ze beter wordt opgegeven. Kan men 'zwerfgoed' vastleggen op basis van parameters? Mogelijk zijn 'de drie zeven' van Socrates toe te passen: ⁽¹⁾

⁽¹⁾ De drie zeven betreft een methode van de Griekse filosoof Socrates die bedoeld is om erachter te komen of een verhaal al dan niet de moeite is om te aanhoren. Enkel indien een verhaal waar, goed en noodzakelijk is, wilde hij naar het verhaal luisteren.

De ruimte moet 'waar' zijn: ze is niet om speculatieve redenen of vanuit financieel oogpunt ontstaan.

De ruimte moet 'goed' zijn: ze dient op cultureel vlak een toegevoegde waarde te bieden.

De ruimte moet 'noodzakelijk' zijn: zowel ruimtelijk als functioneel is het nodig dat de ruimte bestaat.

De noodzakelijkheid van aanwezige ruimte is alvast voorwerp van onderzoek. Als heractiveren niet wenselijk is moeten we strategieën benoemen voor het recyclen van ruimte, dus ruimte teruggeven aan de natuur of bepaalde gebouwdelen slopen. In het versnipperde Vlaamse landschap moeten we (durven) inzetten op ontsnippering. De grondstop begint vandaag, of komt hopeloos te laat.

#11. 'WILLEN WE DAT AFSPREKEN?' ⁽¹⁾

42 |

| 43

⁽¹⁾ Lydia
Protut 'Willen
we dat afspreken,
Guido?'

Guido: 'Ja
natuurlijk' (zucht)

Uit de
televisiereeks:
'Het Eiland', VRT
& Woestijnvis,
2004-2005.

III.

Overmaat

schaadt

⁽¹⁾ Voor het voeren van dit onderzoek in 2018 werd door het Team Vlaams Bouwmeester het 'BWMSTR Label 015' toegekend aan RE-ST.

We kunnen blijkbaar moeilijker omgaan met overvloed (aan ruimte) dan met schaarste. We zijn ingesteld op schaarste en koesteren nog steeds de mythe van overvloed en ecologisch evenwicht, zoals die beschreven wordt in de verhalen over het paradijs. Daarom is het zo moeilijk om onze consumptie te beteugelen. Omtrent het goed omgaan met afval zijn we koploper in Europa, misschien zelfs in de wereld. Het slim omgaan met zwerf ruimte vraagt een gelijkaardige collectieve focus en visie.

Het is een bewuste keuze en een inspanning om zwerf ruimte te ontdekken en nog meer om er uiteindelijk iets mee te doen. Het al dan niet heractiveren van zwerf ruimte kan de druk om nieuwe ruimte bij te bouwen, doen afnemen. Het benoemen van en het onderzoek naar strategieën voor het omgaan met deze zwerf ruimte wordt bij deze op de agenda gezet. Noem het een ruimtelijk afvalbeleid. Het ruimtelijk opruimen als een ontwerp opgave.

Dit vlugschrift is de aanzet van een nieuw onderzoekstraject dat we de komende jaren uitrollen. Een proces dat we zullen voeren met alle actoren om samen gedeelde oplossingen te vinden én daar ook naar te handelen. ⁽¹⁾

Colofon

Tekst

Dimitri Minten, Tim Vekemans en Gitte Van den Bergh (RE-ST, www.re-st.be)

Productie | Eindredactie | Vormgeving

RE-ST

Beelden

RE-ST

met uitzondering van

- p 52: Uit de televisiereeks: 'Het Eiland', VRT & Woenstijnvis, 2004-2005.

ISBN 9789082442915

uitgave december 2017

De digitale versie van het vlugschrift is te raadplegen op

www.re-st.be/zwerfruimte.

Overname van teksten of beeldmateriaal wordt gewaardeerd, mits toestemming van het onderzoeksteam en bronvermelding.

Met steun van: Team Vlaams Bouwmeester

